การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Public participation in Tourism management around Rachaprapha Dam Khao Phang Subdistrict Ban Ta Khun District Surat Thani Province

อธิวัฒน์ เชิงทอง

Athiwat Chaengtong

พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิตย์

Pongsak Phetsatit

อนันต์ ธรรมชาลัย

Anan Thammachalai

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

North Bangkok University

E-mail: athiwat.chae@northbkk.ac.th

(**Received**: October 2, 2025/ **Revisec**: April 22, 2026/ **Accepted**: April 30, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 368 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์โดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า :

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 3.92, S.D. =0.61) 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ และสถานภาพ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 3) แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเขื่อนรัชชประภาควรเน้นสร้างเวทีและช่องทางดิจิทัลเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ควรส่งเสริมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Planning) ผ่านเวิร์กช็อปหรือประชุมกลุ่มย่อย สุดท้ายควรปรับปรุงความโปร่งใสของการประเมินผลด้วยการเผยแพร่ข้อมูลและเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมติดตามและทบทวนผล

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การจัดการท่องเที่ยว; เขื่อนรัชชประภา

Abstract

This study aimed to 1) study the level of public participation in tourism management at Ratchaprapha Dam, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun District, Surat Thani Province and 2) compare the level of public participation in tourism management around Ratchaprapha Dam, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun District, Surat Thani Province, classified by personal factors. The sample consisted of 368 people living in the area of Ratchaprapha Dam, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun District, Surat Thani Province. Data were collected by questionnaires and analyzed using statistics such as frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA).

The study results found that:

1) Overall, public participation in tourism management around the Ratchaprapha Dam, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun Diesteict, Surat Thani Province was found to be at a high level ($\overline{X}$= 3.92, S.D. = 0.61). The aspect with the highest average value was participation in evaluation, followed by participation in the implementation process, and the lowest average value was participation in project initiation and problem finding. 2) Public participation in tourism management at Ratchaprapha Dam, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun District, Surat Thani Province, categorized by gender, age, education, occupation, income, length of residence, and marital status, did not show statistically significant differences. 3) Guidelines for developing tourism management at the Ratchaprapha Dam should focus on creating platforms and digital channels to enable public participation. Participatory planning should be promoted through workshops or small group meetings. Finally, the transparency of evaluation should be improved by disseminating information and providing opportunities for the public to monitor and review the results.

Keywords: Public participation; Tourism management; Rachaprapha dam

1. บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยว ถือเป็นหนึ่งในภาคเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางที่มีศักยภาพสูงในระดับนานาชาติ การท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติซึ่งนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange) แต่ยังมีส่วนช่วยในการปรับสมดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ (Balance of Payments) ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมมีเสถียรภาพและเพิ่มพูนความมั่นคงทางการเงินของประเทศ นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติท้องถิ่นยังเป็นกลไกสำคัญในการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปยังพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ โดยการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปสู่ชุมชนเมืองรองหรือพื้นที่ชนบท ช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาค และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาชุมชน อันนำไปสู่การสร้างงานและสร้างอาชีพทั้งในภาคการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น โรงแรม ร้านอาหาร การเดินทางและบริการนำเที่ยว และภาคส่วนที่เกี่ยวเนื่อง เช่น การเกษตร หัตถกรรม และการ

บริการอื่น ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือการกระจายรายได้ลงสู่ระดับครัวเรือนในท้องถิ่น ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก และก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันระหว่างภาคธุรกิจ ภาคการผลิต และภาคบริการ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วมีส่วนสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืน (ภูวดล บัวบางพล, 2561)

การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยปราศจากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยตรง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นที่นิยมมากขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2567 สอดคล้องกับกระแสความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการเดินทางที่ไม่เพียงแต่สร้างความเพลิดเพลิน แต่ยังต้องไม่ทำลายระบบนิเวศและช่วยส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น ข้อมูลจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแสดงให้เห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความยั่งยืน มีจำนวนผู้เข้าชมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างดี เช่น เขื่อนรัชชประภา (กุ้ยหลินเมืองไทย) จ.สุราษฎร์ธานี เกาะหลีเป๊ะ จ.สตูล ดอยอินทนนท์ จ.เชียงใหม่ และหมู่เกาะสุรินทร์ จ.พังงา (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยม ได้แก่ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป โดยมุ่งเน้นประสบการณ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและลดผลกระทบต่อธรรมชาติ นโยบายของภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การกำหนดโควตานักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ และมาตรการปิดเกาะเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ และบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการให้บริการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

เขื่อนรัชชประภา หรือที่รู้จักกันในชื่อ “กุ้ยหลินเมืองไทย” ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของภาคใต้ เนื่องจากมีทัศนียภาพที่สวยงาม น้ำใสสะอาด และธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมตลอดทั้งปี ซึ่งทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นจุดหมายปลายทางสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะและมลพิษทางน้ำ การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่อาจถูกทิ้งลงในแหล่งน้ำหรือกระจัดกระจายตามพื้นที่โดยรอบ หากไม่มีมาตรการจัดการที่เหมาะสม อาจส่งผลให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมและเป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำในบริเวณดังกล่าว การบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ ความต้องการที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพิ่มขึ้นอาจส่งผลให้มีการขยายพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดไม้ทำลายป่าและลดความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ การรบกวนระบบนิเวศและสัตว์ป่า กิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การพายเรือ การตั้งแคมป์ และการล่องแพ อาจส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าโดยตรง เช่น การรบกวนที่อยู่อาศัย การทำให้สัตว์ป่าคุ้นเคยกับมนุษย์ และอาจทำให้พฤติกรรมของสัตว์ป่าเปลี่ยนแปลงไป

การมีส่วนร่วม (Participation) นับเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากร การจัดการโครงการสาธารณะ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโครงการขนาดใหญ่ด้านโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นักวิชาการจำนวนมากได้พัฒนาแนวคิดและกรอบการอธิบายระดับการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย อาทิ บันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) ที่เสนอระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่การถูกควบคุม (Manipulation) จนถึงอำนาจการตัดสินใจของประชาชน (Citizen Control) ซึ่งสะท้อนมิติอำนาจและการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ขณะที่ Pretty (1995) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมตามระดับความลึกของ

บทบาทประชาชน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ไปจนถึงการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การเสริมพลัง (Empowerment) ส่วน Cohen และ Uphoff (1980) เสนอกรอบการมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการ โดยเน้นบทบาทของประชาชนในแต่ละช่วงของวงจรโครงการพัฒนา เมื่อพิจารณาเชิงสังเคราะห์ กรอบแนวคิดของ Cohen และ Uphoff ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการประยุกต์ใช้เชิงประจักษ์ เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมเข้ากับ “กระบวนการบริหารจัดการโครงการ” ได้อย่างเป็นระบบ แนวคิดดังกล่าวเสนอว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนควรถูกพิจารณาใน 4 ขั้นสำคัญ ได้แก่ (1) การริเริ่มและการตัดสินใจ (Decision-making/Initiation) (2) การวางแผน (Planning) (3) การดำเนินงาน (Implementation) และ (4) การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ซึ่งสอดคล้องกับวงจรการพัฒนา (Project Cycle) และแนวคิดการบริหารเชิงมีส่วนร่วม (Participatory Management) ในยุคปัจจุบัน ดังนั้น การเลือกมิติการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ขั้นเป็นโครงสร้างการวัดในงานวิจัยนี้จึงมีฐานคิดเชิงทฤษฎีที่ชัดเจน สามารถสะท้อนระดับและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ทั้งในเชิงบทบาท กระบวนการ และผลลัพธ์ ไม่จำกัดเพียงระดับอำนาจหรือความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมเท่านั้น

จากปัญหาดังกล่าว การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และนักท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการช่วยบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เขื่อนรัชชประภาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการที่อาจกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวที่มีผลต่อระบบนิเวศ กรณีศึกษา เขื่อนรัชชประภา จะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 4,545 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขื่อนรัชชประภา โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความ

คลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 368 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วทำการสร้างข้อคำถามให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบ (Check-List) ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ และสถานภาพ

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เขื่อนรัชชประภา ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยใช้วิธี Likert Scale ซึ่งแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ลิเคิร์ท (Likert, 1932) ประกอบด้วย 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางสถิติที่มีความสำคัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดมาทำการศึกษาวิเคราะห์ต่อผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูล ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้วิจัยทำการเตรียมแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 368 ชุด โดยใช้ Google from

2) ผู้วิจัยแนะนำตัว เพื่อขออนุญาตเก็บแบบสอบถามโดยชี้แจงเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและให้งานวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้อง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจความถูกต้องของข้อมูล

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เพื่อขอความอนุเคราะห์สถานที่ในการจัดเก็บ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบตอบผ่าน Google form และผู้วิจัยจะทำการชี้แจงแบบสอบถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามก่อนดำเนินการ เมื่อผู้ตอบแบบสอบถามยินยอมจึงจะดำเนินการขั้นตอนต่อไป ซึ่งจะใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลเป็นระยะเวลา 1 เดือน

5) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของการตอบคำถาม จำนวน 368 ชุด กำหนดให้คะแนนลำดับของแต่ละข้อเพื่อนำไปวิเคราะห์โดยวิธีทางสถิติ ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

3.4 การจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ในงานวิจัยชิ้นนี้พิจารณาประเภทตัวแปร โดยสามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์และแบบสอบถาม ได้ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพส่วนบุคคลประกอบไปด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพ เป็นตัวแปรที่มีมาตรวัดประเภท Nominal Scale และ Ordinal Scale ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentile)

2) แบบสอบถามในส่วนที่เป็นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เขื่อนรัชชประภา ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศในเขื่อนรัชชประภาโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นตัวแปรที่มีมาตรวัดประเภท Interval Scale ใช้การวิเคราะห์ คือค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอในรูปของตารางพร้อมกับบรรยาย จากนั้นหาค่าเฉลี่ยของแบบสอบถามโดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย (กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2560) ดังนี้

ช่วงชั้นของค่าคะแนน 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด
ช่วงชั้นของค่าคะแนน 3.41 – 4.20 หมายถึง มาก
ช่วงชั้นของค่าคะแนน 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
ช่วงชั้นของค่าคะแนน 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย
ช่วงชั้นของค่าคะแนน 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) โดยใช้สถิติ t-test แบบ Independent Sample test และ F-test สำหรับวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One –Way ANOVA)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ภาพรวม

ความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหา	3.80	0.62	มาก
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน	3.85	0.60	มาก
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน	3.98	0.62	มาก
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	4.04	0.60	มาก
รวม	3.92	0.61	มาก

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$= 3.92, S.D.

=0.61) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\overline{X}$ = 4.04, S.D. =0.60) รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน ($\overline{X}$ = 3.98, S.D. =0.62) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน ($\overline{X}$ = 3.85, S.D. =0.60) และการมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหา ($\overline{X}$ = 3.80, S.D. =0.62) ตามลำดับ

4.2 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามเพศ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว	เพศ				t	P-value
	ชาย		หญิง			
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
ภาพรวม	3.92	0.11	3.93	0.13	0.047	0.963

จากตารางที่ 2 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามเพศ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	Mean Squar	F	-value
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.102	4	.026	1.802	128
	ภายในกลุ่ม	5.145	363	.014		
	รวม	5.247	367			

จากตารางที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอายุ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามการศึกษา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	ean Square		P -value
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.024	4	006	417	. 796
	ภายในกลุ่ม	5.223	363	014		
	รวม	5.247	367			

จากตารางที่ 4 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามการศึกษา ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอาชีพ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	Mean Square	F	-value
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.077	5	.015	.079	372
	ภายในกลุ่ม	5.170	362	.014		
	รวม	5.247	367			

จากตารางที่ 5 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามอาชีพ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามรายได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	Mean Square	F	-value
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.096	4	.024	1.689	152
	ภายในกลุ่ม	5.151	363	.014		
	รวม	5.247	367			

จากตารางที่ 6 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามรายได้ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 7 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	Mean Square	F	P-value
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.074	4	.019	1.300	.270
	ภายในกลุ่ม	5.173	363	.014		
	รวม	5.247	367			

** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 7 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสถานภาพ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	.094	3	.031	2.209	.087
	ภายในกลุ่ม	5.153	364	.014		
	รวม	5.247	367			

จากตารางที่ 8 พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตามสถานภาพ (F= 2.209, Sig. = .087) ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1) แนวทางการพัฒนาในด้านการริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหา

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหายังอยู่ในระดับมาก แต่มีบางประเด็นที่ค่าเฉลี่ยไม่สูงนัก เช่น การเข้าร่วมเวทีระดมความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ การพัฒนาในส่วนนี้ควรมุ่งสร้างเวทีและช่องทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ควรจัดให้มีการประชุมหรือเวทีชุมชนรายไตรมาสเพื่อให้คนในพื้นที่สามารถสะท้อนปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขได้โดยตรง ควบคู่กับการใช้สื่อดิจิทัล เช่น กลุ่มไลน์หรือแพลตฟอร์ม

ออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงและเสนอความคิดเห็นได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญต่อข้อเสนอและข้อห่วงใยของประชาชนตั้งแต่ต้น และนำไปเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดทิศทางการพัฒนา เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองมีบทบาทสำคัญและได้รับการยอมรับในกระบวนการ

2) แนวทางการพัฒนาในด้านการวางแผน

ด้านการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวพบว่าอยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่ยังมีบางตัวชี้วัดที่ไม่สูง เช่น การร่วมกำหนดเป้าหมายการท่องเที่ยว ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบในขั้นตอนการจัดทำแผน โดยต้องทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และแนวทางการพัฒนา เพื่อให้แผนที่ออกมามีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ควรจัดกระบวนการวางแผนแบบ “มีส่วนร่วม” (Participatory Planning) เช่น การทำเวิร์กช็อปกลุ่มย่อย (Focus Group) และการประชุมปรึกษาหารือ โดยนำข้อมูลความต้องการและข้อกังวลของประชาชนไปเป็นภาคผนวกประกอบในแผนการพัฒนา การวางแผนควรคำนึงถึงความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

3) แนวทางการพัฒนาในด้านการดำเนินงาน

มิติด้านการดำเนินงานถือเป็นจุดแข็งที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมาก ทั้งการดูแลความสะอาด การรณรงค์สิ่งแวดล้อม และการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ยังมีบางประเด็นที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การมีบทบาทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว แนวทางการปรับปรุงคือการยกระดับความรู้และทักษะของชุมชนในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ควรขยายบทบาทของชุมชนให้ครอบคลุมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะมูลฝอย การสร้างกิจกรรมรณรงค์รักษ์สิ่งแวดล้อม และการกำหนดบทบาทของแต่ละครัวเรือนให้ชัดเจนเพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน การกระจายบทบาทการทำงานอย่างทั่วถึงจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติที่แท้จริง

4) แนวทางการพัฒนาในด้านการประเมินผล

ด้านการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เขื่อนรัชชประภามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในบรรดาทุกมิติ สะท้อนว่าชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบและการสะท้อนผล อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่อง “ความโปร่งใส” ในการเปิดเผยข้อมูลการประเมินยังมีค่าคะแนนต่ำกว่าข้ออื่น จึงควรมีการปรับปรุงโดยสร้างระบบรับฟังความคิดเห็นที่เปิดเผยและโปร่งใส เช่น การจัดทำรายงานการประเมินผลในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านช่องทางออนไลน์และบอร์ดประกาศในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมืออย่างยั่งยืน นอกจากนี้ควรกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่ชัดเจนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และทำการทบทวนร่วมกันหลังจบโครงการ (After Action Review) เพื่อปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสมต่อไป การดำเนินการเช่นนี้จะช่วยให้การท่องเที่ยวในพื้นที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. อภิปรายผล

5.1 ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.92) ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนในพื้นที่มีความตระหนักและพร้อมที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการริเริ่มโครงการ การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.04) แสดงถึงความตั้งใจของประชาชนที่จะสะท้อนความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของธนินทร์ สังขดวง (2559) พบว่า ประชาชนในอำเภอสิเกามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับมาก และมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในด้านการรับผลประโยชน์และการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของเขื่อนรัชชประภาที่ประชาชนต้องการเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการมีส่วนร่วม และตอกย้ำให้เห็นว่าโอกาสในการแบ่งปันผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการ งานวิจัยของศิรินุช หมอกยา (2562) ที่ศึกษาชุมชนแสนตอ เขตบางขุนเทียน พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นครบทุกมิติ ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล แต่ยังมีข้อจำกัดด้านความขัดแย้งในชุมชนและโครงสร้างพื้นฐานบางประการ เมื่อเปรียบเทียบกับเขื่อนรัชชประภา พบว่าประชาชนในพื้นที่มีการเข้ามามีส่วนร่วมในหลายมิติเช่นเดียวกัน แต่ยังมีบางด้านที่ไม่สูงนัก เช่น การริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหา จึงสะท้อนว่าการสร้างกลไกเพื่อเปิดพื้นที่การแสดงความคิดเห็นและแก้ไขความขัดแย้งเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อให้การมีส่วนร่วมเข้มแข็งมากขึ้น ในทำนองเดียวกันงานวิจัยของมาศศุภา นิ่มบุญจาช (2558) ศึกษาที่เขาสันหนอกวัว พบว่าประชาชนมีการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และให้ความสำคัญกับการติดตามและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่เขื่อนรัชชประภาที่ด้านการประเมินผลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนสะท้อนความคิดเห็นหลังสิ้นสุดกิจกรรมเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของการจัดการ อีกด้านหนึ่งงานวิจัยของนิศรา จันทร์เจริญสุข (2560) ศึกษาที่บ้านสันลมจอย พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม และการได้รับผลตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เขื่อนรัชชประภาที่ประชาชนให้คะแนนในด้านการวางแผน และการริเริ่ม ต่ำกว่าด้านอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึงและการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องพัฒนาเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น สำหรับงานวิจัยต่างประเทศ เช่น เฮย์ และมาร์ซูกิ (Hay & Marzuki, 2013) และโอลาฟสโดตตีร์ (Ólafsdóttir, 2021) ต่างชี้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยการเข้าถึงข้อมูล การปรึกษาหารือ และการเสริมสร้างอำนาจแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในเขื่อนรัชชประภาที่ด้านการริเริ่มและวางแผนยังอยู่ในระดับต่ำกว่ามิติอื่น แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริงได้ ต้องเสริมสร้างศักยภาพและอำนาจต่อรองให้แก่ประชาชน ขณะเดียวกัน ซองยิกิม (Songyi Kim, 2021) ก็พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อทัศนคติและการสนับสนุนการพัฒนา ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับผลการศึกษาที่ว่า ประชาชนในเขื่อนรัชชประภามีส่วนร่วมในภาพรวมในระดับมาก แสดงถึงความพร้อมที่จะสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.2 ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม เมื่อจำแนกตาม ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในขั้นตอนการดำเนินงาน โดยกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานานมี

แนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าในกระบวนการต่าง ๆ ของการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพัน ความคุ้นเคย และความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ส่งผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของธนินทร์ สังขดวง (2559) ที่ชี้ให้เห็นว่าลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น อายุ และรายได้ มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยงานวิจัยที่เขื่อนรัชชประภาแม้จะไม่พบความแตกต่างในด้านเพศ อายุ หรือรายได้ แต่กลับพบว่า “ระยะเวลาการอยู่อาศัย” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งลักษณะส่วนบุคคล มีผลอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของความผูกพันกับถิ่นฐานในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของศิรินุช หมอกยา (2562) และมาศศุภา นิ่มบุญจาช (2558) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นในหลายขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงานร่วมกัน หรือการติดตามประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในพื้นที่เขื่อนรัชชประภาที่พบว่าประชาชนมีการมีส่วนร่วมในหลายมิติ แม้ความแตกต่างเชิงสถิติจะเกิดขึ้นเฉพาะในขั้นตอนการดำเนินงานก็ตาม ขณะเดียวกัน ผลการศึกษานี้ยังใกล้เคียงกับงานของนิศรา จันทร์เจริญสุข (2560) และวีระ วีระโสภณ (2567) ที่ชี้ว่าลักษณะส่วนบุคคลบางประการ เช่น อายุและอาชีพ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แม้ผลการศึกษาที่เขื่อนรัชชประภาจะไม่พบความแตกต่างในปัจจัยเหล่านี้ แต่การค้นพบว่า “ระยะเวลาที่อาศัยอยู่” ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่าความผูกพันกับพื้นที่และความเป็นเจ้าของร่วม เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผลการศึกษาในพื้นที่เขื่อนรัชชประภามีความสอดคล้องกับงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ต่างชี้ว่าปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เพียงแต่ในแต่ละพื้นที่จะสะท้อนปัจจัยเด่นที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน

6. องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อพื้นที่มากกว่าปัจจัยส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพต้องเป็นกระบวนการครบวงจร ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการและการค้นหาปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ถือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับการมีส่วนร่วมสู่รูปแบบผสมผสาน (Hybrid Participation) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ควรเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่มโครงการ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความครอบคลุมและยั่งยืน

2) สร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาอาศัย เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าระยะเวลาการอยู่อาศัยมีผลต่อการมีส่วนร่วม จึงควรส่งเสริมกลุ่มที่เพิ่งย้ายเข้ามาให้มีโอกาสและช่องทางในการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและผูกพันกับพื้นที่มากขึ้น

3) จัดทำกิจกรรมสร้างความรู้และความเข้าใจ ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนทุกกลุ่ม และเป็นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ

4) เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาการท่องเที่ยวควรบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ เอกชน และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ขยายกรอบการวิจัยไปยังชุมชนรอบข้าง การศึกษาควรครอบคลุมพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบหรือมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวบริเวณเขื่อนรัชชประภา เพื่อให้ได้ภาพรวมที่สมบูรณ์มากขึ้น

2) ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ควรมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เข้าใจมุมมองเชิงลึกของประชาชน และสะท้อนปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่

3) ศึกษาปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบระยะยาว นอกจากปัจจัยประชากรศาสตร์ควรมีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศ ที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.(2567). *รายงานประจำปี2567.* http://www.stabundamrong.go.th/web/public%20relations/Publicize%20books%20outside%202568/No.%20161/Story.pdf

กัลยา วาณิชย์บัญชา. (2560). การวิเคราะห์สถิติชั้นสูงด้วย SPSS for Window. สามลดา.

ธนินทร์ สังขดวง. (2559). การรับรู้ระดับการให้บริการของนักท่องเที่ยวมุสลิมต่อการจัดการการ ท่องเที่ยวแบบฮาลาลในจังหวัดกระบี่และภูเก็ต. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 13*(1): 135-168.

นิศรา จันทร์เจริญสุข. (2560). การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในชุมชนบ้านสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารราชมงคลล้านนา, 5*(1) : 14-22.

ภูวดล บัวบางพลู. (2561). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 12*(2) : 91 -101.

มาศศุภา นิ่มบุญจาช. (2558). การศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวและการมีส่วนรวมของชุมชนที่มีผลต่อความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาสนหนอกวัว (อุทยานแห่งชาติเขาแหลม). *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วีระ วีระโสภณ. (2567). การรับรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมที่ส่งผลต่อความภักดีของผู้รับบริการ สายการบินต้นทุนต่ำในประเทศไทย. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8*(2) : 872–888.

ศิรินุช หมอกยา. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนแสนตอเขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานคร. *การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาษาอังกฤษ

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development, 8*(3), 213–235. https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X

Iain Hay and Azizan Marzuki. (2013). Towards a public participation framework in tourism planning. *Tourism Planning & Development*, *10*(4): 494-512.

Likert, R. (1932). A technique for measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, *140*, 5-55.

Ólafsdóttir, R. (2021). The role of public participation for determining sustainability indicators for arctic tourism. Sustainability, 13(1), 295. *https://doi.org/10.3390/su13010295*

Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. World Development, 23(8): 1247–1263. *https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00046-F*

Songyi Kim. (2021). The Impact of Residents' Participation on Their Support for Tourism Development at a Community Level Destination. *Sustainability, MDPI, 13*(9): 1-15.

Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. Harper and Row.